

SURİYELİ MÜLTECİLERİN GELENEKSEL MEDYADA VE DİJİTALLEŞEN MEDYADA TEMSİL SORUNU

Makbule Dilagah Metecan^{1*}

Giriş

Ben ve "ben"in dışında kalan her şey ötekidir. Birey olumsuz bulduğu ya da istemediği özellikleri başka bir birey veya gruba bilinçdışı olarak yansıtmakta, dolayısıyla öteki "kötü" olarak somutlandırılmaktadır. İkircikli düzen nedeniyle "ben"in karşısında her zaman bir ötekiye ihtiyaç vardır. Toplumsal düzendeki aksaklıklar "öteki" kavramı altında toplanır, ötekinin karşısında "biz" inşa edilir. Bu anlayış medya pratikleriyle pekiştirilir, dilin kullanımıyla söylem oluşturulur. Bu çalışmada Türk medyasında "öteki" bağlamındaki Suriyeli mültecilerin temsili irdelenecektir. Temsil, gerçekliğin yeniden kurgulanma sürecidir, medya birey veya grupları karakterize edip okuyucular tarafından anlamlandırma ve dolayısıyla bir konumlandırma süreci başlatır. Konu hakkında yapılan çalışmaları derleyici nitelikte olmakla beraber özellikle dijitalleşen medya mecralarında ötekileştirme pratiklerine ve dezenformasyonlara daha sık rastlanıldığı varsayımı üzerinde durularak Suriyeli mülteciler hakkında çıkan dezenformasyon haberlerin başlıkları ve içerikleri incelenecektir.

Öteki Bağlamında Mültecilik Kavramı

Bireyler toplumda var olabilmek ve yaşamlarını sürdürebilmek adına "ben" kavramını geliştirirler. Ben dolayısıyla "öteki" kavramını da beraberinde getirir çünkü benin dışında kalanlar ötekidir. Diğer bir deyişle "ben"in var olması için bir ötekiye ihtiyaç vardır. Öteki kavramının bu ikircikli düzende var olduğunu kabul edip ötekiye yüklediğimiz anlamları değerlendirmeliyiz. Öteki toplumlarda "kötü" olarak temsil edilip, toplumsal düzende yaşanan aksaklıkların sorumlusu olarak tutulmuştur. Ben'in kendisine ilişkin yaptığı her belirleme aynı zamanda ben olmayana dair bir olumsuzlama içerir, her belirleme bir dışlama ve dolayısıyla her

---

^{1*}Marmara Üniversitesi, Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, Avrupa'da Siyasal İletişim Yüksek Lisans Programı öğrencisi, e-posta: makdilagah@gmail.com

belirleme bir olumsuzlaştırmadır. Ötekiyi belirleyen "ben"dir. Öteki ile ilişki genelde; olumlu, destekleyici ve yapıcı olmaktan uzak, istememe, hoşlanmama ve yok etme isteği üzerine dışlayıcı bir tavırla kurulur. Konuyu daha iyi irdelemek için kullanılan kavramların kelime anlamlarına bakmalıyız. Mülteci; vatandaşı olduğu ülke dışında olan, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişiler olarak ifade edilmektedir. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne (1951) göre Türkiye, Avrupa ülkeleri dışından gelen bireyleri mülteci olarak kabul etmiyor. Avrupa ülkeleri dışından gelenlerin üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, "şartlı mülteci" statüsünde geçici olarak Türkiye'de kalmasına izin veriliyor. Sığınmacı ise mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişiye denir. Türkiye'de bulunan Suriyeliler geçici koruma altındadırlar. Mültecilerin sahip olduğu haklara sahip değillerdir.

Tunus'ta 2010 yılında başlayan tüm Arap coğrafyasını etkisi altına alan Arap baharı, mülteci sorununu da beraberinde getirdi. Arap halklarının demokrasi özgürlük ve insan hakları taleplerinden kaynaklanan bu ayaklanmaların son durağı Suriye olmuştur. Çıkan iç savaş ve Esad yönetiminin sert müdahaleleri sivil halkın göç etmesine yol açmıştır. Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşla birlikte 3 milyon 600 binin üzerinde Suriyeli Türkiye'ye gelmiştir. Suriyeli mülteciler² sadece Türkiye'nin iç ve dış politika gündeminde değil uluslararası toplumda ve medyanın da gündeminde yer almaktadır. Suriye'de çıkan iç savaş, kendi ülkesi sınırları içinde yaşayamayan, şiddet ve insan hakları ihlalden kaçan 6 milyondan fazla kişinin ülke dışına göç etmesine sebebiyet vermiştir. Türkiye açık kapı politikası nedeniyle en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmuştur.

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmakla beraber "sorun" olarak görülmesi günümüze uzanmaktadır. Hegel'in yabancılaşma felsefesi ve Marksist diyalektik öğretilerine dayanan "öteki" kavramı dünyanın anlamlandırma sürecinde ontolojik bir ayrıma gider. Benin dışında kalan öteki kavramı bir miktar yabancılaştırılmayı ve farklı olmayı ortaya koyar. Farklılık ise bir tehdit unsuru olarak algılanır. İnsan doğası gereği bilmediğinden ve bilinmeyenden korkar. Ben'in dışında kalan ve yabancı olarak tanımlanan "öteki" konumundaki mültecilerde bir tehdit unsuru olarak algılanır. Ötekileştirme ile her türlü farklı olumsuzlukların

---

² Türkiye'deki Suriyeliler, hukuki açıdan geçici koruma statüsüne sahip olsalar da sosyolojik ve insani açılardan mülteci konumundadır.

yüklendiği “öteki” günlük yaşam için bir sorun oluşturur. Toplumdaki farklılıklar çatışmalara zaman zaman gerginliklere ve düşmanlıklara yol açabilir. Suriyeli mülteciler “iş çalan” ve yerli yaşam biçimleriyle toplum için tehlikeli olarak tanımlanır. Toplumdaki huzur ve güvenlik için tehdit oluşturulduğu düşüncesiyle ulus toplumlarda “sorun” görülür. Homojen bir halka dayanmak zorunda olan ulus devletler kavramı tam da bu sebeple göç olgusunu “sorun” olarak tanımlamaktadır. Kendi sınırları içinde homojen topluluklardan oluşan ulus devletlerde bütünü dışında kalan her zaman “sorun” olarak tanımlanmıştır. Sorun olarak görülen göçmenler gelişmiş Avrupa ülkelerine ulaşmayı hedeflerler, bu yolculuk zorlu ve uzundur.

Türkiye göç yolları üzerinde transit ülkelerden biridir. Transit ülkeler kalıcı haline gelen geçiş akımına maruz kalabilen hem göç alan hem göç veren ülkelerdir. Göç eden insanlar göçmen, düzensiz göçmen, sığınmacı, mülteci şeklinde dört ayrı hukuki tanımlamalarla ayrılrsa da bu dört kategori arasında geçişlilik olur ve olağandır. 2021 yılı itibariyle Türkiye yaklaşık 3,6 milyonu aşkın sayıda Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapıyor. Türkiye'de "öteki" konumunda olan Suriyeli mülteciler, ülkenin siyasi gündeminde araçsallaştırılıyor. Savaşların beraberinde getirdiği yıkımın en savunmasız aktörlerinden birini mülteciler olarak adlandırmak mümkün (Yılmaz, 2019). Mültecilerin savunmasız olması hali ise kendilerini savunamıyor olmalarından değil, zorunlu olarak göç ettikleri ülkelerde her zaman kendilerini destekleyecek güçlü demokratik kitle örgütlerinin veya medya kuruluşlarının bulunmuyor oluşundan kaynaklanıyor. Bugün Türkiye'de yaşayan Suriyelileri de benzer bir bağlamda düşünmek mümkün (Yılmaz, 2019). Basında ve sosyal medyada yayılan "maddi tehlike algıları"na seslenen yanlış haberin bu olumsuz tutumların gelişiminde aktif bir rol oynayabileceğini söyleyen Yılmaz (2019), arkalarında güçlü demokratik kitle örgütleri veya medya kuruluşları bulunmayan mültecilerin ise bu noktada hareket alanı oldukça kısıtlı olduğunu ve meselenin tehlikeli boyutu ise mültecilere yönelik olumsuz tutumların ayrımcı eylemlerle kendisini su yüzeyine vurması ihtimali olduğunu vurgulamaktadır.

Mültecilerin Medyada Temsili

Medyadaki başlıklar ve haber içerikleri mülteciliğin hangi yönleriyle ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Suriyelilerle ilgili haberlerde çoğunlukla insan hikayeleri yer almaktadır. Bu tarz

haberlerin medyada sıklıkla yer alması medya okurlarının bu haberlere çok fazla maruz kalmasına neden olur. Çok fazla maruz kalınması ise haberlerde yaşananların normalleştirilmesine ve haber içeriklerini tüketenlerin olaylara yabancılaşmasına sebebiyet verir. Suriyeli mültecilere toplumun bakışı ve medyanın dili hep aynı paralellikte ilerlemektedir. Mültecilikle ilgili haberlerde göz ardı edilen konu insan haklarıdır. Medya haber değeri olarak daha yüksek değerli olduğu düşüncesi ile olumsuz haberlere, yoksulluk ve göç sonrası sorunlara odaklanmış ve bir bakıma mağdur ve edilgen konumundaki mültecilerin konumunu pekiştirmiştir. Medya aracılığı ile mültecilere dair egemen bakış meşrulaştırılmıştır. Mültecilerin yoksul, yardıma muhtaç, suçlu potansiyeli olan bireyler olarak temsili medya aracılığıyla inşa edilmiştir. Suriyeli mülteciler, haberlerde işgücü kaybı ucuz işçi gücü gibi ekonomik sorunların ve toplumsal düzensizliklerin sebebi olarak gösterilmiştir.

Haberin temelini haberin özneleri oluşturur. Suriyeli mültecilerin haberlerde hangi anlam çerçevesinde sunulduğu önem taşımaktadır. Mültecilere ilişkin ötekiliği kurgulayan en önemli mekanizmalardan biri medyadır. Ötekileştirici dil toplum üzerindeki nefretin bir gruba odaklanmasına sebebiyet vermektedir. Mültecilerle ilgili yapılan haberin içeriği bütünüyle negatif bir imge üretme eğilimindedir. Toplumda azınlık konumunda bulunan ötekileştirilen gruplar sıklıkla olumsuz haberlerle medyaya konu olmaktadır. Medyada bu kesimleri olumsuzlayan, suç ortamlarının aktörü gibi sunan haberleri öne çıkarmak oldukça yaygındır. Medyadaki ayrımcılığın hayattaki ayrımcılıkların simgesel, dilsel yeniden üretimi olduğunu kabul etmek, bu yeniden üretimin aynı zamanda karşılıklı olarak kurucu bir boyutunun da olduğunu kabul etmek anlamına gelir (Çelenk, 2010). Çeşitli nedenlerden dolayı medya sığınmacıların belirli temsillerini tercih eder. Ardından bu temsiller sığınmacıları kolektif olarak mağdur kitleler ya da ev sahibi ülkeyi tehdit eden sorumlu topluluklar olarak ele alır, bu temsiller ev sahibi toplumda sığınmacılarla ilgili davranış şekillerini etkiler. Sonuç olarak bu temsil ve davranış biçimleri güçlü grupların politikalarını tamamlar (Efe, 2015). Efe (2015) Suriyeli mültecilerin medyadaki temsillerini şu şekilde özetlemiştir. Sığınmacıları nicelendirme, sayılarla ifade etme tüm haber kaynaklarında sıkça uygulanan bir temsil biçimidir. Bu temsil biçimi sığınmacılarla ilgili sayısal bilgi vermenin dışında sığınmacıların olumsuz temsillerine de neden olmaktadır. İnsanlık dramı söylemi, sığınmacı sorunun çözümü açısından olumlu bir bulgudur ancak sığınmacıları mağdur kitleler olarak temsil ettiği ve duygulara hitap ederken failleri gizlediği için temsil açısından yetersizdir. Karmaşa ve güvenlik söylemi, sığınmacıları ya

doğrudan ya da dolaylı olarak sorun yaratanlar olarak temsil etmekte özellikle şehirlerde yaşanan sıkıntıları vurgulayan bu söylem altta yatan tehdit söylemine dikkat çekmektedir. Ekonomik külfet söylemi, sığınmacıların Türkiye ekonomisi üzerinde sebep olduğu yüke ve bununla ilgili sorunlara (kira artışları, işsizlik vb.) dikkat çekmektedir. Ayrıca sığınmacılar için yapılan masrafin aktarıldığı örnekler bağlamında bu söylem olumlu "biz" söylemine de katkı sağlamaktadır.

Genel perspektiften medya haberlerinde mülteciler ve sığınmacılar, provokatif ve doğru olmayan görünümle karakterize edilmektedir. Ayrıca medya haberlerinde ülkeye giriş yapan mülteci ve sığınmacı sayısı abartılmakta ve doğru rakamlar sunulmamaktadır. Son olarak da haberlerde "tehlikeli genç erkek" haberleriyle kadın ve çocuklar korkutulmaktadır. Söz konusu haberlerde mülteciler ya da sığınmacılar yabancılaştırılmakta, ayıplanmakta ve aşırı bir biçimde istenilmeyen olarak sunulmaktadır (Friedman, 2008).

Türk medyasında mültecilik konusu yeni bir konu değildir. Gündemde uzun bir süre kalan mesele sıradanlaştırılmıştır. Medyada yer alan mülteci haberleri yüzeysel, sorun çözücü olmaktan uzak ve olay odaklıdır. Popülist bir yaklaşımla medya, mültecilerle ilgili haberlerde haber kurgusunu dramatize etmektedir. Çeşitli sebeplerle ülkelerinden ayrılan mültecilerin haberlere konu edilmiş şekillerine dikkat edilmesi gerekmekte, mültecilerle ilgili olaylar medya dilinin etik sınırlarına ve insan haklarına saygı doğrultusunda haberleştirilmelidir.

Medyanın Kimlik ve Temsil Üzerindeki Rolü

Temsil, "birinin veya bir topluluğun adına davranma" olarak tanımlanmıştır (TDK,2021). Temsil kavramı bir anlamlandırma sürecidir çünkü dil ve kavram arasındaki ilişkiyi ifade eder. Medyada yer alan temsiller, bireylerin gözlemleyeceği, taklit edeceği ve kendisiyle özdeşleştireceği birer sembolik modeldir. Sembolik modellerin sosyal öğrenme sürecindeki önemli etkilerinden biri, kimlik özelliklerinin şekillenmesinde yaşanmaktadır. Medya temsilleri üzerinden iletilen kod ve simgeler toplumsal belleğe yerleşmekte ve bireylerin kimliklerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır (Varol, 2014). Medyada temsiller ve kurulan imajlar haber metinleri, fotoğraflar, sosyal medya araçları gibi sembolik simgeler üzerinden üretilmektedir. Medyada kurulan temsiller özellikle de haber gibi kaynağını gerçeklerden alan programlar, toplumsal gerçekliğin

yeniden kurgulanmasına sebebiyet verir. Medyada kişi kurum ya da nesnelerin temsili önemlidir çünkü medya aracılığı ile kurulan temsiller ve içselleştirmeler toplum tarafından yer edinerek benimsenir. Sosyal grupların ve olayların medyada yer alan temsilleri, çoğu kez belli grupların değer ve çıkarlarını destekleyecek şekilde sunulmaktadır. Yine medya temsilleri üzerinden izler kitleye belli davranış modelleri ve yaşam tarzlarını öğretmekte, taklit etmekte ve içselleştirmektedir. Giderek kendisine ve bütün bir dünyaya ilişkin algısı ve düşünceleri dolayısıyla kimlik özellikleri medyada yer alan temsillerle uyumlu hale gelmektedir (Varol, 2014).

Temsiller, kalıplaşmış önyargıların yayılmasında rol oynar. Temsil bir yandan gerçekliği yansıtırken söylemlerle yeni gerçekliği de inşa eder. Medya kuruluşlarının kendi ideolojik, ticari veya diğer çıkarları doğrultusunda farklı temsil politikalarına sahip olması, medyada sürekli olarak belli kişi, toplumsal grup ve kimlik modellerinin ön plana çıkarılmasına, yine belli kişi, toplumsal grup ve kimlik modellerinin görünmez kılınmasına veya yanıltıcı temsillerinin yer almasına neden olabilmektedir (Varol, 2014). Medya konumu nedeniyle objektif tarafsız ve herkese eşit mesafede olması gerekir. Medyanın temsil süreci de bu doğrultuda tarafsız ve şeffaf olarak yürütülmelidir. Farklı ırksal etnik grupların ve marjinal sınıflarında ana akım medyada temsil edilmesi ve onlara yer verilmesi gerekmektedir. Yapısı gereği her kesime eşit mesafede olması gereken medya her toplumsal sınıfı eşit miktarda temsil etmelidir.

Derrida (2018), mevcudiyet metafiziğinin karşıtlıklar anlayışı üzerinde işlediğini ve her şeyin dil içinde yapılandığını söyler. Mevcudiyet metafiziği bir kavramı merkeze alarak, diğer bir kavram vasıtasıyla merkezdekini yüceltir ve dil ile bu düşünceler yapılandırılır. Bu bağlamda medya toplumsal anlamda egemen ideolojinin her gün yeniden üretildiği ve hegemonyanın sağlamlaştırıldığı bir mecradır. Medya, kimlik inşasında biz ve ötekiler olgularının sınırlarının çizilmesine ve bir sosyal harita oluşturulmasına yardımcı olur. İnceoğlu'na (2019) göre; Medya, ötekinin anlamını yeniden üretirken ötekiyi yok sayarak, sınırlı şekilde haberlerde vererek, olumsuzlukların konusu yaparak, ayrımcı nitelendirmeler yaparak nefret söylemini yayar. Nefret söylemi "bir kişi ya da grubu ırkı, cinsiyeti, yaşı, milliyet, dini, cinsel yönelimi, engelliliği, ahlaki ya da politik görüşleri, sosyoekonomik sınıfı, mesleği ya da görünüşü (boy, kilo veya saç rengi gibi), zihinsel kapasitesi ve benzeri herhangi bir kışkırtmaya niyet eden söylemleri" ifade etmek için kullanılmaktadır (Pankowski, 2007). Pankowski (2007) ırkçı görüşlerin nefret

söylemiyle medyada yaygınlaştığını ve medyanın ırkçı örgütlenmelere zemin hazırlamamak adına nefret söylemlerinden arındırılması gerektiğini vurgular. Hedef olduğu grubu yaralamak ve aşağılamak amacıyla kullanılan her türlü ifadeyi kapsayan nefret söylemi, toplumla bütünleşmeyi zayıflatır kısaca toplum içindeki grupları ötekileştirir. Ayrımcı kalıplar kullanılarak biz ve onlar arasındaki farklılıklar vurgulanır. Biz ve onlar arasındaki ötekileştirilme pratikleri kutuplaşma ve karşıtlık yaratır. Söylem düzeyinde kalmayan ötekileştirme pratikleri suça dönüşür. Tarihe bakıldığında sonucu milyonlarca insanın kaybıyla sonuçlanan bütün soykırımların temelinde nefret suçu ve ötekileştirme yer almaktadır. Medyadaki ayrımcılık, sınırlı bir ayrımcılık olmasına rağmen, paradoksal biçimde, yaşamın bütün diğer alanlarındaki ayrımcılığın ötesine geçen zararlar üretme potansiyeline sahiptir. Bu ayrımcılık sınırlıdır. Çünkü burada yapılan ayrımcılık esas olarak temsil düzeyinde bir ayrımcılıktır; sözel ve görsel sunumlar ve kurulan söylem sayesinde bazı kişiler veya kesimler dışlanarak veya dışlanmalarına aracılık edilerek ayrımcılık üretilir (Çelenk, 2010). Medyada Suriyeli mültecilerin temsili ötekileştirme sorununu da beraberinde getirir. Her temsil bir konumlandırmadır. Haberlerle biz ve öteki ayrımı yerleştirilir ve yaygınlaştırılır. Medyada yer alan haberlerde temsil önemlidir; yapılan temsiller ayrımcılığı ve nefret söylemini pekiştirirken şiddet eylemlerine sebebiyet verme gibi büyük riskler taşır. Medyadaki olumsuz temsiller toplumların görüşlerini ve dolayısıyla davranışlarını da bir süre sonra etkilemektedir. Medya temsilleri ile bu temsillerin gerçek hayattaki sonuçları arasında nedensellik ilişkisi vardır. Ülkedeki siyasi ve ideolojik çekişmelerde aracı konumunda olan medya temsilleri, iktidarın meşrulaştırılmasına ya da muhalefet edilmesinde rol oynar. Demokratik ve eşitlikçi bir toplumun yaratılması için insan haklarına saygılı bir toplum ve yönetim sisteminin inşa edilmesi gerekmektedir. İnsan haklarının toplum tarafından doğru algılanması ve iktidarlar tarafından insan haklarına saygılı bir sistemin yürütülmesi için ifade ve basın özgürlüğüne sahip olan bir medyaya ihtiyaç duyulur. Temel bilgi kaynağı olan medyanın kamusal tartışma platformu olarak her grubun düşüncelerine ve fikirlerine yer verme zorunluluğu vardır. Anlamlandırma süreci olan temsil, medya aracılığı ile gerçekleşir ve yaygınlaşır. Suriyeli mülteciler, medya aracılığı ile bağımlı ve çalışmayan kişiler olarak resmedilmiştir. Toplumun algıları medyanın aracılığı ile kötü yönde değişebilmekte, Suriyeli mültecilere dair olumsuz çağrışımlar ve uzun vadede negatif duyguların tetiklenmesine sebebiyet verebilmektedir. Medya aracılığı temsil edilen azınlık gruplar egemen bakışı meşrulaştırmaktadır.

Geçmişte sömürü coğrafyasında hâkim olanlar ile tabi olanlar arasındaki ilişkiler çerçevesinde gerçekleşen ırkçılık; günümüzde küresel boyutta milletlerin milletlere, dinlerin dinlere, devletlerin vatandaşlarına karşı yürüttükleri bir politikaya dönüşmüştür (Sayın ve Candan, 2016). Yeni ırkçılığın söylem inşasında medyanın dolaşıma soktuğu metinler ve bu metinlerin izleyiciler üzerinde izdüşümleri önem taşımaktadır. İdeal medya çoğulcu modeli benimseyerek, toplumun tüm kesimlerini temsil etmelidir.

Geleneksel Medyada Suriyeli Mültecilerin Temsili

Medya Latince bir kelime olup *mediae medium* kelimelerinden türetilmiştir, halka ait anlamına gelmektedir. Medya; yığınlarla iletişimi sağlayan radyo, televizyon, gazete ve dergiler gibi basın yayın organlarının tümünü kapsayan kitle iletişim araçlarıdır. Bireysel ve kitlesel iletişime olanak sağlar. Geleneksel medya deyince akla gazete, dergi, radyo, televizyon gibi yazılı görsel ve işitsel kitle iletişim araçları akla gelmektedir. Çoğunlukla tek yönlü iletişim kanallarını kapsayan bu mecra dijital mecraya göre interaktif bir ortam sunmaz, mesajlar tek yönlüdür. Geleneksel medya belli kesimlerin kontrolünde ilerlemesi ve içeriklerini bu doğrultuda üretmesi nedeniyle merkezî bir yapıdadır. Hâkim ideolojiyi sürdürme eğiliminde olan medya, içerik ve söylemlerini bu doğrultuda üretir. Medya kitleleri harekete geçirme potansiyeli olan haber alma ve haber aktarma ihtiyacından doğan bir mecradır. Toplumu yönlendirme ve toplumu bilgilendirme görevleri olan medyanın konumu görev ve sorumluluklarıyla paralel derecede önem taşır. Toplum politik, ekonomik, sosyal vb. olayların bilgisine medya aracılığı ile ulaşmaktadır ve bu bilgileri medyanın aracılığıyla anlamlandırmaktadır. Medyanın sunduğu bilgilerin sunuş biçimi yani temsilleri toplum tarafından içselleştirilmektedir.

Geleneksel medyanın kapsadığı alan bölgeseldir, içerikleri sınırlıdır. Geleneksel medyanın yapısı bir noktadan çok noktaya olmak üzere az sayıda kanalla tek yönlü içerik üretimi şeklindedir. Geleneksel medyada kontrol gönderendedir yani eleme ve öne çıkarma işlemleri editörlük süreci medya profesyonelleri tarafından gerçekleştirilir. Dijital medyaya göre içerik üretim süreci daha kontrollüdür, medya içerikleri çoğunlukla profesyoneller tarafından üretilmektedir.

Gazetelerde Suriyeli mültecilerle ilgili çıkarılan haberlerin başlıklarının çoğunun gerçeği yansıtmadığını ya da nefret söylemi içerdiğini görmekteyiz. Türkiye'de sembolik tehdit algılarının Suriyelilerle ilgili yanlış bilgi içeren haberlerle pekiştiği, ülkedeki farklı toplulukların Suriyelilere karşı geliştirdikleri olumsuz tutumların bu yolla daha da körükleniyor olduğu tespitini yapmak mümkün (Yılmaz, 2019). Bunlara örnek olarak, Yeniçağ gazetesinin "Suriyelilere Vatandaşlık Vermek Türklerin Vatanlarını Kaybetmesidir" (16/09/2019) başlıklı haberi nefret söylemi örneği olarak verilebilir. Bir kişi ya da grubu sadece kimlikleri, buldukları temsillere aidiyetleri sebebi ile ayrımcı davranışlara maruz bırakmak ve sözlü ya da fiziksel şiddet uygulamak nefret suçudur. Haberde benin karşısında ötekinin varlığından bahsederek, ötekinin benin varlığını tehlikeye soktuğu algısı oluşturulmak istenmiştir. Yeniçağ gazetesinin "Suriye Büyükşehir Belediyesi" (02/02/2019) başlıklı haberiyle de mültecilerin bir tehdit olarak algılanmasına sebebiyet verilmektedir. Yeniçağ Gazetesinin mültecilerle ilgili "Suriyeliler Konusunda Gizlenen Haberler" (07/03/2019) başlıklı haberinde Suriyeli bir mülteci tarafından işlenen cinayet sonrası basın yasağı getirildiği ve gerekilenlerin yapılmadığı ifade edilerek "Vatandaş, şikayetçi olmanın ötesinde canını ve namusunu hiç olmadığı kadar koruma ihtiyacında" denilmiştir. Yaşanılan cinayete odaklanılmadan, kişilerin ırkları üzerinden yapılan söylemlerle bir kişi üzerinden onun mensup olduğu gruba aynı nitelikler yüklenmiş ve sırf ait olduğu ırka mensubiyeti nedeniyle kişi suçlanmıştır. Sözcü gazetesinin mültecilerle ilgili yayınladığı bir haberin başlığı ise "Bolu'da En Rahat Suriyeliler Yaşıyor" dur (Sözcü Gazetesi, 2019). Suriyeli mülteciler, siyasi aktörlerin araçsallaştırmada söz sahibi siyasi erk olma yarışında kullanılmaktadırlar. Araçsallaştırılarak nesne haline gelen mülteciler medyanın söylem üretimi ve içerik yaratma sürecinde yer almaktadır.

Mültecileri hedef alan sahte haberler genellikle dışlayıcı bir dil kullanılan farklı suçlamalar içermektedir (Teyit.org, 2018). Teyit.org' un (2018) yaptığı çalışmaya göre bu suçlamalar çoğunlukla kriminal vakalar, ekonomi, istila, terör din ve devlet yardımı gibi 8 temel başlığa ayrılmaktadır.

Geleneksel medyada, çoğunlukla devletin mülteci ve göçmenlere kendi vatandaşın daha çok yardım ettiğine dair haberler yapılarak mültecilerin birçok hizmetten ücretsiz yararlandığı iddia edilmiştir. Birçok sahte haber, insanların zihinlerinde gerçek haber olarak kalmıştır. Etik

değerlere hâkim sorumlu medyanın boş bıraktığı alanlar, internetteki yanlış bilgilerle doldurulmaktadır.

Dijital Medyada Suriyeli Mültecilerin Temsili

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin sonucu ortaya çıkan yeni medya 20. yüzyılın sonlarından itibaren iletişim bilimi için devrim niteliğinde dönüşümleri de beraberinde getiren bir süreç başlatmıştır. Medyanın dijitalleşmesi ile yeni iletişim teknolojileri yoğun bir şekilde yaşam pratiklerine dahil olmuştur. Yeni medya; hızlı yayılım, etkileşimsellik, sanallık, hipermetinsellik gibi kavramları ve sonuçlarını da beraberinde getirmiştir. Dijitalleşen medyayla sosyal medya kavramı da bireylerin hayatlarında önemli bir konum elde etmiştir. İnternet teknolojisi, kullanıcılara sadece tükettikleri değil ürettikleri içeriklerin olduğu platformlar sunmuştur. Web 2.0 olarak anılan internet teknolojisi, internetin kullanıcılar tarafından üretilen içeriklerle yeni bir boyut oluşturmuştur. Kullanıcıların birbirleri ile etkileşime girebildiği, bilgi akışının son derece hızlı olduğu bu platformlar bilginin formunu önemli bir ölçüde değiştirmiştir. Sosyal medya öznelerin istedikleri gibi davrandıkları, kimliklerini, aidiyetlerini, sergiledikleri performanslarıyla dönüştürdükleri kültürel bir alan olmuştur. Dijital medyayı, geleneksel medyadan ayıran en belirgin özellik bireysel kullanım ve paylaşma odaklı oluşudur. Geleneksel iletişim araçlarında hedef kitleler mesajların pasif alıcıları konumundayken dijitalleşen medya ile kullanıcı pasif özneler olmaktan sıyrılıp içerik üretme konusunda aktif hale gelmesi söz konusu olmuştur. Yeni medyanın geleneksel medyaya göre içerik üretiminde ekonomik bütçe gerektirmemesi; geleneksel medyaya hâkim olan sermaye sahipleri ve tekelleşmenin oluşturduğu merkeziyetçi yapıdan uzak olmasını sağlamış ve farklı görüşlerinde medyada yer almasına olanak tanımıştır. Teyit.org'un (2019) hazırladığı çalışmaya göre: Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) tarafından yürütülen bir araştırma sosyal medyada yalan haberlerin doğru haberlere göre altı kat daha hızlı yayıldığını ortaya çıkarmaktadır. 2006-2016 yılları arasında toplam 126.000 haberin Twitter'daki yayılımını inceleyen araştırma ekibi, doğru olmayan haberlerin sosyal medyada paylaşılma ihtimalinin doğru haberlere göre yüzde 70 daha fazla olduğu sonucuna vardı. İçerik paylaşma odaklı sosyal medya araçları, enformasyonun teyit edilmeden yayılmasına daha çok sebebiyet vermekte, nefret

söyleminin yeni medya mecralarında daha hızlı yayılmasına neden olmaktadır. Bireyler yeni medya mecralarında daha çabuk örgütlenmekte ırkçılık, şiddet körüklenip belli gruplar ve kişiler hedef gösterilebilmektedir. Dijital mecralarda kamuoyu yanlış yönlendirmek, kitleleri harekete geçirmek adına dezenformasyonlar ve propagandalar dolaşmakta enformasyon ve dezenformasyon arasındaki fark belirsizleşmektedir. Toplumları istenilen amaçlar etrafında toplamak için kullanılan iletişim yöntemlerinden biri olan propaganda ve çarpıtılmış bilgi dezenformasyonun örnekleri dijitalleşen mecra da daha sık yer almaktadır. Teyit.org (2019) hazırladığı çalışmada yer alan Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) tarafından yürütülen araştırmaya katılan katılımcılar sosyal medya ve dijital platformlarda yalan haberlerle karşılaşmayı normal bulurken geleneksel medyada uydurma bir haberin yayınlanması normal bulmamaktadırlar. Katılımcılar, bunun nedeninin sosyal medyada herkesin her şeyi paylaşabildiğini ama geleneksel medyanın belli bir ağırlığı ve kurumsal kimliği olduğu düşüncesi etrafında toplanmıştır. Sosyal medyanın haber ajansına dönüştüğü bu süreçte her kullanıcının içerik üretmesi, profesyonelliğin zedelenmesine kullanıcıların çok sayıda ve sürekli dezenformasyona maruz kalmasına sebep olmaktadır. Sosyal medya herkesin kendi haberini ve kendi manşetini yazdığı gazetelerdir. Dijital medyanın "tık" üzerine kurulu ekonomisi sebebiyle doğrulanmamış sansasyonel içerikli paylaşımlar yapılması kullanıcılara "normal" gelmektedir. Sosyal medyanın "etkileşimsellik" özelliğine sahip olması ve diyalog esasına dayanması kullanıcıların içerik üretirken yaptıkları paylaşımlarla birbirlerinden etkilenmelerine, kolektif bilincin oluşturulması sürecinin daha hızlı gerçekleşmesine ve yaşanan olaylarda kartopu etkisi yaratmasına sebep olmuştur.

Dijital medyada Suriyeli mülteciler hakkında çıkan yanıltıcı haberler ve paylaşımlar, geleneksel medyada yapılan paylaşımlara göre daha hızlı yayılmaktadır. Dijital medyanın içerik paylaşma odaklı uygulamaları ile yalan haberler daha hızlı yayılarak etkileşim sağlamakta, kullanıcıların daha rahat içerik üretip paylaşmasına sebebiyet vermektedir. Dijital medyada Suriyeli mültecilerle ilgili çıkan haberlerin çoğunluğu toplumsal kabul sorunu ve devlet yardımları ile ilgili haberlerdir. Devlet yardımları ile ilgili haberlerde sınırsız üniversite, istihdam, aylık maaş gibi konular dijital medyada konuşulmuştur. Ekonomik temelli problemler daha sık dile getirilmiştir. Geleneksel medyada da olduğu gibi dijital medyada da Suriyeli mülteciler siyasi aktörlerin söylemlerinde araçsallaştırılmıştır. Dijital medyada Suriyeli mültecilerle ilgili yer alan ötekileştirilme örneklerine diken haber sitesinde yer alan haberi konu

başlığını örnek olarak sunabiliriz "CHP'li Savaş: Suriyeliler Nüfusu Korumak İçin Doğum Oranını Yüksek Tutuyorlar" (Diken, 05/03/2019) başlıklı haberinde siyasi aktörlerin mülteci sorunu ile ilgili konuşmaları yer almaktadır. Medya toplumun aynası konumuyla olayları yansıtırken siyasi aktörlerin mülteciliğe dair egemen bakışını da meşrulaştırmaktadır. Haberde yer alan siyasi aktörün sözleri " Bu topraklar bizim coğrafyamız 20 yıl mücadele ederek kazandığımız topraklar, ancak Suriyeli vatandaşlar nüfus plansızlığı ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı alarak bu kentte ve ülkede söz sahibi olabilecekler." şeklindedir. Türkiye'de öteki konumunda bulunan Suriyeli mülteciler, toplum düzeninin bozulmasına ve güvenlik sorularının ana sebebi olarak öne sürülmüştür. Devletlerin homojen yapıları içinde toplumdaki farklı olarak algılanan ve konumlandırılan azınlık grupları toplumdaki ötekileştirilerek, toplumda yaşanan aksaklıkların sebebi olarak gösterilir. Ötekileştirme pratiklerine bir diğer örnek Haberler.com sitesinde yer alan "CHP Sözcüsü Öztrak: Suriye Meselesi Sosyal Dengelerimizi Sarsan Ekonomimiz için Kara Deliğe Dönüşen Ciddi Bir Sorun Olmaya Başladı" (Haberler, 05/03/2019) başlıklı haberidir. Haberin içeriğinde "biz" ve "onlar" karşıtlığı vardır. Bireyler farklı olandan korkar, farklı olanın dışında kalan toplumdaki ötekileştirilir. Sorunların sebebi ötekine yüklenmiştir. Haberler.com sitesinde yine mülteciler hakkında yer alan bir başka haber başlığı "Ölümler ve Suriyeliler Yerel Seçimde Oy Kullanacak"dır (Haberler, 16/01/2019). Haberlerde mülteciler çoğunlukla "kitleler" ve "yığınlar" olarak temsil edilmiştir. Olumsuzlukların konusu olarak verilmiştir. Dijitalleşen medyanın hızlı ve çok kaynaklı olması enformasyon akışının da hızlı ve birçok kaynak tarafından yönetilmesine olanak verir. Herkesin içerik üreticisi olduğu sosyal medya uygulamaları ile toplumun her kesimi kendini temsil olanağına sahip olurken, toplumlarda azınlık konumunda olan ve ötekileştirilen kimlikler ve bu kimliklere ait önyargılarda enformasyon dolaşım sisteminde hızlı bir şekilde yayılır.

Sonuç ve Öneriler

Medya, paylaştığı haber içerikleriyle toplumu bilgilendirir ve dönüştürür. Medya toplumu için haber verme işlevini gerçekleştirirken toplumun aynası konumundadır, medya toplumu ve bireyleri temsil eder. Haberlerin özneleri, medya tarafından biçimlendirilip konumlandırılan temsillerdir. Medya toplumu tüm kesimlerini temsil ederek herkesin sesi olmalıdır. Medyanın temsil ve kimlik inşası sürecindeki önemli rolü beraberinde ödev ve sorumlulukları da

getirmektedir. Özellikle toplumda azınlık konumundaki birey ve grupların medyada doğru temsili toplum içindeki düzenin ve eşitlik sisteminin inşası için gereklidir. İç savaştan kaçan Suriyeli mültecilerin topluma kabulü ve uyum sürecinin sağlıklı gerçekleşmesi için medya önemli bir araçtır. Medyada yer alan haberlerle, Suriyeli mültecilerin temsilleri ve toplum gözünde rolleri biçimlendirilir. Medyada yer alan her temsil bir ötekileştirme pratiğidir. Medyada yer alan her haberde bir temsil yer almaktadır. Temsiller üzerinden haber özneli ötekileştirilmektedir. Medya aracılığıyla yeniden üretilerek dolaşıma sokulan “ötekileştirme”, yeni medya ortamının etkileşime açık niteliğiyle daha kolaylıkla gerçekleşebilmektedir (Torun,2016).

Toplumda öteki konumunda olan Suriyeli mülteciler "ben" in kötü modelleridir. Haberlerde azınlık gruplarla ilgili kalıp yargıların ötesine geçip bu gruplar içindeki çeşitliliğe odaklanılmalıdır. Bir gruba aidiyeti nedeniyle davranış geliştirilen ve şiddete varan söylemlere diğer bir deyişle nefret suçuna ve toplumun ayrıştırılmasına imkan verilmemelidir. Geleneksel medya dijital medyaya oranla daha geleneklere bağlı daha sınırlı ve egemen ideolojiyi pekiştirme üzerine kuruludur. Geleneksel medya içerikleri çoğunlukla profesyonel meslek mensupları tarafından üretilmekte ve etik kodlara göre yazılmaktadır. Dijital medya, daha özgürlükçü bir ortam sunarak daha fazla düşüncenin dile getirilmesini sağlamış olsa da dijital medya internet teknolojisinin de olanaklarını kullanarak nefret söyleminin yayılması ve pekiştirilmesi açısından zemin hazırlamıştır. Dijital medyada herkes içerik üreticisidir. Sosyal medyada herkes kendi gazetesinin muhabiridir. Medya profesyonellerinin boş bıraktığı alanlar internetteki yanlış bilgilerle dolar. Medyanın önemini ve gücünü anlamak, medyadaki temsillerin bir anlamlandırma süreci olduğunu kavrayıp, medyada üretilen içeriklerin özdenetim süreçlerinden geçirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası ülkelerinden ayrılan ve Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilerin Türk medyasında geleneksel medya ve dijital medya olarak ayrı platformlarda nasıl temsil edildiği ve medyanın temsil ve kimlik oluşturma sürecindeki önemi üzerinde durulmuştur. Dijital medyanın daha özgür bir ortam sunması, internet teknolojisine ulaşan herkesin eşit bir şekilde kendini temsil edebilme olanağını sağlamaktadır. Dijital medyanın sağladığı özgür ortam herkesin içerik üretebilmesini sağlarken, üretilen enformasyonların güvenilirliğinin sorgulanmasını gerektirir. Dijital medyada, etkileşimin daha fazla yaşanması ötekileştirme pratiklerinin daha hızlı yayılmasına sebep olur. Ötekileştirme pratiklerine dijital medyada daha sık karşılaşıldığı düşüncesine varılmıştır.

Medyada ötekileştirilen Suriyeli mülteciler hakkında ve birçok etnik/kültürel/dini/ayrımların önüne geçmek adına medyada her sınıftan kişinin doğru temsili önem taşımaktadır. Bu nedenle öncelikle bu ötekileştirme pratiklerini gerçekleştiren haber yazım süreçlerinde rol alan medya çalışanlarına etik değerler altında meslek gereklerini gerçekleştirmeleri ve farkındalık kazanmaları adına ilgili eğitimlerin gerçekleştirilmesi daha sonrasında ise medyanın ürettiği haberleri tüketen okuyucu/izleyici/dinleyicinin medya okuryazarlığı eğitimi olarak medyada gördüğü her haber içeriğine daha objektif yaklaşması sağlanmaktadır. Medya ile pekiştirilen, ötekileştirme pratikleri ile oluşturulan temsiller bireylerin kimliklerinin şekillenmesinde aktif rol oynar. Oluşturulan temsiller nefret söylemin dönüşür ve toplumda huzursuzluklar yaşanmasına sebebiyet verebilir. Suriyeli mültecilerin topluma kazandırılması için en önemli araçlardan biri medyadır. Medyada azınlıklarında ilgisini çekebileceği haber içerikleriyle grupların medyaya ilgisi artırılabilir. İlgisi artırılan azınlık gruplar medyada yer alan eğitici içeriklerle bilgilendirilebilir ve daha önemlisi medya toplumsallaştırma görevi ile azınlık grupların topluma kazandırılmasını sağlayabilir.

Kaynakça

Torun, A. (2016). "Öteki" ile "Biz" İlişkisinde Yeni Medya. *Sosyal ve Beşeri Bilimlere ve Küresel Yaklaşımlar*. 287-305.

Sayın, E. ve Candan, H. (2016). "Küresel Irkçılığın Yükselişi". *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 4, 35-46

Çelenk, Sevilay. "Ayrımcılık ve medya." *Televizyon Haberciliğinde Etik* (2010): 211-228.

CHP Sözcüsü Öztrak: "Suriye Meselesi Sosyal Dengelerimizi Sarsan Ekonomimiz İçin Kara Deliğe..." (2019, 3 5). haberler.com: <https://www.haberler.com/chp-sozcusu-oztrak-suriye-meselesi-sosyal-11805271-haberi/> adresinden alındı

Diken. (2019, Mart 5). *CHP'li Savaş: Suriyeliler nüfusu korumak için doğum oranını yüksek tutuyor*. Diken: <http://www.diken.com.tr/chpli-savas-suriyeliler-nufusu-korumak-icin-dogum-oranini-yuksektutuyor/> adresinden alındı

- Efe, İ. (2015). *Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar*. SETA Yayıncılık. s. 9
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021), *Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler*. 20 Nisan 2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> adresinden erişildi.
- Haberler.com. (2019, Ocak 16). *'Ölümler' ve Suriyeliler, Yerel Seçimde Oy Kullanacak*. 20 Nisan 2022 tarihinde Haberler.com: <https://www.haberler.com/oluler-yerel-secimde-oy-kullanacak-11645925-haberi/> adresinden alındı
- Haberler.com. (2019, Mart 5). *CHP Sözcüsü Öztrak: "Suriye Meselesi Sosyal Dengelerimizi Sarsan Ekonomimiz İçin Kara Deliğe..."* <https://www.haberler.com/chp-sozcusu-oztrak-suriye-meselesi-sosyal-11805271-haberi/> adresinden alındı
- Sözcü Gazetesi. (2019, Nisan 14). *Bolu'da en rahat Suriyeliler yaşıyor*. 20 Nisan 2022 tarihinde *Gazetesi*:<https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/boluda-en-rahat-suriyeliler-yasiyor-4416313/> adresinden erişildi.
- Sputnik (2019, Mart 5), *Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Savaş: Suriyeliler kendi nüfuslarını korumak için doğum oranlarını yüksek tutuyor*. 20 Nisan 2022 tarihinde <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201903051038008648-hatay-buyuksehir-belediye-baskani-savas-suriyeliler-kendi-nufuslarini-korumak-icin-dogum-oranlarini-yuksektutuyor/> adresinden erişildi.
- Teyit.org. (2018, Şubat 28). *Sahte haberler dünyada mültecileri hedef göstermek için nasıl kullanılıyor?* Teyit.org: <https://teyit.org/sahte-haberler-dunyada-multecileri-hedef-gostermek-icin-nasil-kullaniliyor/> adresinden alındı
- Teyit.org. (2019). *Türkiye'de sosyal medya ve yalan haber: Sahadan notlar*. teyitorg: <https://teyit.org/turkiyede-sosyal-medya-ve-yalan-haber-sahadan-notlar/> adresinden alındı
- Varol, S. F. (2014). *Medyada Yer Alan Temsillerin Kimlik Edinme Sürecindeki Rolü*. *The Journal of Academic Social Science Studies* 26/2 301-313.
- Yılmaz, M. C. (2019). *Yanlış haberlerin savunmasız özneleri: Mülteciler*. <https://teyit.org/yanlis-haberlerin-savunmasiz-ozneleri-multeciler/> (Erişim 20 Nisan 2022).
- Yeniçağ Gazetesi. (2019, Şubat 16). *"Suriyelilere vatandaşlık vermek Türklerin vatanlarını kaybetmesidir"* 20 Nisan 2022 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/mobi/suriyelilere-vatandaslik-vermek-turklerin-vatanlarini-kaybetmesidir-223794h.htm> adresinden erişildi.
- Yeniçağ Gazetesi. (2019, Şubat 2). *Suriye Büyükşehir Belediyesi! Yeniçağ Gazetesi* <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-222711h.htm> (Erişim 20 Nisan 2022).
- Yeniçağ Gazetesi. (2019, Mart 7). *Suriyeliler konusunda gizlenen haberler* . <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-401006h.htm>. (Erişim 20 Nisan 2022).

